چوندا آهن ته ڏيءُ شل راجا کي ٻه ٻه ڄميون پر گوپيءَ کي لـــ ڏ ٻئر هيون. هڪ سڳي ۽ ٻي ماٽيلي. الاجي ڪيئن وچاريءَ ٻنهي کي ٻاڙهي ڳاڙهي وڏو ڪيو هو. عمر ۾ ٻه سال ٻن جو مس فرق هون. اڄ سڳي ڌيءُ جي مڱڻي جي ٽڪ ٽيڪي هئي. گوپيءَ ڪيڪن پيسن ڏيان ۽ سڪي فروٽ سان ڀليئون ڀري مٿن ريشمي رومال وجهي ڇڏيو هو. ساوتري ۽ سروج، ٽيڪ واري گهوٽ جون وڏيون ڀينر هيون. جي اڄ ڇوڪريءَ ڏسڻ لاءِ آيون هيون.

املوءِ ماڻڪن جو واپار!

ڪيئن ڏر ۾ پير وجهندو ڏسي گوپي اهڙيءَ طرح آئي ڄڻ ڪڙي ٿي جيئن ٿاليئن تان رومال جي ڪنڊ ڪجهه مٿي ٿي وئي. شايد گهوٽيئن کي ڏيکارڻ ٿي چاهيائين ته ٻاڪ ڪيتري نه ڀري ڀاڳي آهي. ڀري ڪان ٿي وڏي واڪي چيائين، اچو ڀلي آيون، جيءَ آيون، ڏاڍي اوير ڪري آيون آهيو."

سروج جا ٻدن ۾ ٻري هئي، انهن پنهنجي سر ٻر کي

ڪنڌ جي ڏڻ ڄيان، ڪرسيءَ تي اُٿلي ٽهڪندي چيو،
"مائي ڳالهه ٿي نه پڇ، لکيون ته سوٽل هيوسين، پر
ڏسين ٿي اڄڪلهه لڳو ڇا پيو آهي! شل نه ڪو ڇوڪرو
ولائت مان لهي، ڙالون، ڇوڪريون ڏيکارڻ لاءِ اصل ڇت
۾ چڙهيو وڃن. ساوتري ڇو گهٽ ٿوي، تڏهن چيو، "ڀيڻ
اڄ ڪلهه ڌيئر ٿي پيئون آهن ٻوجهه، سو سيڪا ڇوي
اول منهنجي وار ٿوي."

ساوتريءَ، ڪنوار ماءُ کي جهڪائڻ جي شروعات ته
چڱي ڪئي، پر اندر وارو ڪانئڻ لڳس ته جڏهن زال،
ڪارڻ لاءِ هيڏا ٿـوڙ رکيا آهن، سا پاڻـم جو پگهار
هڏنديءَ ڀڙ نه ڪيئي ٻيهي پيا ڇوي، منهنجي ڌيءُ ته
۾ ٿي سڦو ولئي ڪمائي، مون ٿي کهڙو ٻوجو آهي."

ڪنوار مـاءُ اها ڪچيڻي کڇي ته سروج سندس
شڪل ۾ شور ڏسي پيو ٽير اُٿليو- "ڀيڻ سـاوتريءَ جو
ڇوڪ ٻاڻ ڏي مٺان چڪين. تو ته ڌيئر لاڏي ڪوڏي
پاليون آهن. توتي ڇاجو ٻوجو آهن. تون تـه هڏو اٿـم
ڏيندينءَ ٻـه سيڪي." پـر دل ۾ چيائين، "موگهڙس،
ٻانڀڻ اڇي ٻالهن لاءِ محتاج ٿيو آهي. ساوتري ته الاجي
ڇا پيئي چوي. اڄ ڪلهه ڇوريون ٻه پيئون ڪمائين،
سو ڪنهن تي بـــار ٻوجو ڇو ٿينديون. هاڻي شل ٿهيو
ڄڻيو ڪم نه ٻگڙي وڃي."

ساوتري تُوري ککي وکي ٿي ولئي، پر ٻه وکي چيائين،

"مون نه پنهنجي ٻاڙي واريءَ جي ڳالهه ئي ڪئي. ڊر
کان نڪتاسين ته ٻاهر جهلي بيٺي رهي، چي: مون
پنهنجي پاڻيڄي گهرائي آهي، ٻهراڻ ان کي اک ماڻ
ڪيڏي وڃو."

گوپيءَ جي هٿن مان جڻ ڪجهه ڪري پيو. چاليهن
۾ اچي سور اُپڙيس. جڏهن رکمڻي اڃا لنجڻ ۾ هئي،
تڏهن کان وٺي هن جي دل ۾ سڪ جاڳي هئي ته ڌيءَ
پرڻبي، ساڻس ايندو، ره ڇهه لڳي ويندي. ليڪن
ڇوڪريءَ اڄ ۲۴ سالن ۾ پير رکيو هو، تڏهن به ڪو
ٻيڪر اٿي نه ٿيو. سو ماءُ کي جهوري لڳي وئي هئي.
ٻي ڇوڪري ڏسي اچڻ جو ٻڌي من ۾ لهي ويو هوس.
جيڪر ذري گهٽ چئي ڏنئين ها، "ڇوڪري ڏسي آيون
آهيو ته مولوت وري ڇا لاءِ آيون آهيو." ٻر چاليهن تي
هٿ رکي سور ٻيٽڻ لاءِ چيائين، "سري رام!"

سروج، ڪنوار ماءُ جي هيءَ حالت ڏٺي، دل ۾ خوش
ٿي چيائين، "هاڻي ته ماءُ کي چاليهن ۾ سور پوي.
ٻي ڇوڪري ڏسي اچڻ جو ڪشو ته هٿون ته اڄڪله
ڪنوار ماءُ کان ڏٺي ليتي سڀڙو تورو ٿي ڇڏائي سگهجي."
۽ يڪدم منهن منهن ٺاهي چيائين، "ڇو منڙي، چاليهن ۾
سور اٿيئي ڇا؟"

ڪنوار ماءُ گهٽ ڪمائيندڙ مڙس جا ڏک ياد ڪري
ٻاهريون پئو رکي ڏکاري آواز ۾ چيو، "سڪ نه آهار اٿم
نه ئي ڊاڪٽر چوي، دل ٿي خوشي رکڻ، نه نه دل جي

بيماري ٿي پوندءِ.“

ساوتري پنهنجي ننڍڙيءَ ڌيءَ کي به وٺي آئي هئي، جا هر هر کاڌي جي شين طرف نهاري رهي هئي. هيئنر نه آڱر سان اشارو ڪري ماءُ جو پلئُ به ڇڪڻ لڳي. گوپي ٻرجي وئي. دل ۾ چيائين، ”ڇوڪري ڏسڻ آيون آهيو نه هيءَ ٻوڪڙو ٻلي وري ڇو گهلي آيون آهيو؟ هان وٺ، رت ڪر، ٽي آني جي پيسٽري!“ هڪڙي پيسٽري ڪٽي ٻارڙيءَ کي هٿ ۾ ڏنائين. مٿان ڳراهڙي پائي چيائين، ”ڪهڙي نه وڻندڙ ڇوڪري آهي!“

ٻر ميٺوءَ جو ورلي اهڙي چيز کاڌي هوندي، تنهن سڌو سڌو طوطلي زبان ۾ چيو، ”مفت ۾ ٿي ڏين نه، اچين پيسا ڪوله ڏينداڇون.“

گوپي نه سڙي رک ٿي وئي نه جنجهو ٻڻ هٿڙو ٻچڙو ٿن وٽ ڇوڪري جا ڏئي. مٿان چيائين، ”ڇگي ٻاول ڇوڪري آهي. پنهنجي خرچڻ جو نه ڏس ته نٿو وٺيس.“

ساوتري هيءَ ٽپر سهاري وئي. ڳالهه بدلائي چيائين، ”ڀيڻ، تون نه پنهنجي رڪمڻي کي سڏ ڪر، ڏاڍي اوير ٿيندي ٿي وڃي.“

ڪنوار ماءُ کارن مان سڏ ڪيو، ”سولي سولي پٽ چااه نه ڪٽي اچ.“

سوج ۽ ساوتريءَ جا ٽاق ٿي لڳي ويا. هڪ ٻئي

ڏي نهاري اشارن ۾ پڇڻ لڳيون، ”سوائي“ ڇا جي؟ مائٽن واري نه ڇيو هو ڇوڪريءَ جو لالو ”رڪمڻي“ آهي! ساوتري نه سورج کي شوڪڻ لڳي نه ڏس گهڻو ٿاهي آياسين نه پڻ ڇوڪري به ڏسي آيا آهيون ته هيءَ زال پنهنجي ڇوڪري لئي ڏيکاري. سورج جو منهن لهي ويو. دل ۾ پڪي ڇوي: مون نه وڏيڪ ڏيتي ليتي ڇڏائڻ لاءِ ٻڌپ ڏنو ماس. مونکي کهڙي خبر نه مائي ههڙي ٺريلاڪ آهي.

هاڻ گوپيءَ جي خوش ٿيڻ جو وارو هو. گهوٽيتن جون نظرون ڏسي دل ٿي دل ۾ موڙو ڏيئي چيائين. ”توهان جهڙن ڪٽلن کي پنهنجي سڳي ڌيءَ ٿوروئي ڏينديس، مانيجي ڌيءَ وڏي وڻ تي وڻي آهي، ڪپڙو نه اها ڏسي وڃو.“

اهو سوچي گوپيءَ کلي ڇيو، ”ها ها، لالو ته رڪمڻي اٿس پر پڻس لاڏ مان ڇولندو اٿس. آهي به سون جو ٽڪر.“ پر سونيءَ کي ٽري ۾ چاهه جا ڪوپ آڻيندو ڏسي دل ۾ چيائين: ڇوري ڌوڙ جو سون آهي. ڪاري بلا سا آهي جهڙي اندر ڪاري تهڙي ٻاهر اماڙي.

پٽي گهوٽيتيون نه ڇوڪريءَ کي لڌهن ڪـان وني ڇوٽيءَ تائين اٿـن جاچڻ لڳيون جڻ ٽڪر جو ٿالـو خريد ڪرڻ آيون هيون. ليڪ سورج اکيون ڪاپار ۾ چاڙهي ڇيو، ڌيءَ نه ڪير پڻ جهڙي اٿيئي. آهي برابر

چوندا آهن ته ڌيءُ شل راڄا کي ٻه ٽي جهيڙا ٻـــر
گوليءَ کي لــــ ڌ ٻٽر هيون. هڪ سڳي ۽ ٻي ماٽيلي.
الاجي ڪٿان وڻجاريءَ ٻنهي کي ٻانهي ڳاڙهي وڌو ڪيو
هو. عمر ۾ ٻه سال ٻن جو مس فرق هون. اڄ سڳي ڌيءُ
جي مڱڻي جي ڳڪ ٽيڪي هئي. گوليءَ ڪيڪن ٻيسٽرين
۽ سڪي فروت سان ٻليٽون ٻري مٿن ريشمي رومال
وجهي ڇڏيو هو. ساوٽري ۽ سروج، ٽيڪ واري گهوٽ جون
وڏيون ٻيٽر هيون. جي اڄ ڇوڪريءَ ڏسٽلاءِ اچڻيون هيون.

املهه ماڻڪن جو واپار!

ڪين ڊر ۾ پير وجهندو ڏسي گوليءَ اهڙيءَ طرح اڻي ڏڙي
ٽي جيڪن ٻليٽن تان رومال جـي ڪنڊ ڪجهه مٿي ٽي
وڃي. شايد گهوٽيڻن کي ڏيکارڻ ٽي چاهيائين ته ٻاڪ
ڪيتري نه ٻري ٻاڳي آهي. ٻري ڪان ٽي وڏي واڪي
چيائين، اچو ٻلي آيون، جيءُ آيون، ڏاڍي آوٻر ڪري
آيون آهيو."

سروج جا ٻدن ۾ ٻري هئي، ٽنهن ٻنهجي سر ٻر کي

سون جو ٽڪرا!"

گوپي وڃهلجي ويٺي. دل ۾ چيائين، "ڪير ٻي ڪانهي ڇٽيم باقي ٻهر جا ٻڪ پسري سو پاليو ٿمانس. سو به ڳالهه جو مهن لاءِ وڃيٺي ڪوله ٿو. سڪٽو ڇون ٿيون ٻرابر سون جو ٽڪر آهي. هاٽي جي ڦٽي ائين ته ڪٽي ڪيڪ ٻيڪ ڪ ٿي مٿو واس ڪن ته مان ٻه سمجهان، هڪڙو ٻو جو لٿو." ڏيءُ ڪان چاهه جي ٽري وٺي مٿڙ لي رکي شين جون پليٽون سيري چيائين، "ٻري، توهان ته واس ٻه ڪوله ڇوريو آهي، ڪٽو ڪٽو هي ٽول ته واسه ۾ وجهو، وري چاهه نه ٽري وڃي."

ساوتري نه ڇوڪري ڏسي اچي ٻتلجي هٿي. دل ۾ پيٺي چوي، "ڪوٺي للڏي هيڊ ٻڙي، ڇي مان ٻه ٻساري. ڇوڪريءَ کي اڪو روش، لڪا اُڀاڻ، ڇي سون جو ٽڪر آهي. ساڙهي نه اهڙي ٻالي ائس، جهڙي گجراڻ پيٺي لڳي. ڇوريءَ ٻاڙي مان ٻه ائي ڪٽي ڪا اُڏاري سڏاري ساڙهي وٺي ٻاٿي." سروج چيو، "سٺي ڇوڪري آهي ۽ اهڙي جهڙي ساڙهيءَ ۾ ٻه پيٺي سولهين."

گوپيءَ چيو، "لڏهن وري چا. دادس ته چولدو آهي هيءَ ڏيءَ ساڙهيءَ ۾ ٿي اگهامي وٺدي. ٻر مان چولدي آهيان، سڪٽي ڏيءَ ٿورو ٿي ڏٻي. چولدا آهن ماءُ جدب پيهاڪ له ٻه ڏيءَ آساٿتي، سو ماٿت ڪو ڏيڻ ڪان رهندو."

گوپيءَ هي سب، ٻڌهي جي اٿل مهن کي ڏسي چيو. ٻر

ڇولدا آهن ته ڌيءُ شل راڄا کي ٻه ٻه ڄميءَ ٻــر
گوليءَ کي لـــ ڌ ٻٽر هيون. هڪ سڳي ۽ ٻي ماتيلي.
الاجي ڪٽن وڻڇاريءَ ٻهي کي ٻاڙهي ڳاڙهي وڏو ڪيو
هو. عمر ۾ ٻه سال ٻن جو مس فرق هون. اڄ سڳي ڌيءُ
جي مڱڻي جي ٻڪ ٽيڪي هئي. گوليءَ ڪيڪن پيسڙان
۽ سڪي فروٽ سان ٻليٽون ٻري مٿــن رسمي رومال
وجهي ڇڏيو هو. ساولري ۽ سروج، ٽيڻ واري گهوٽ جون
وڏيون ڀيڻر هيون. جي اڄ ڇوڪريءَ ڏسڻ لاءِ اچڻيون هيون.

امله ماڻڪن جو واپار!

ڪين دل ۾ پير وجهندو ڏسي گولي اهڙيءَ طرح آئي ڪڙي
ٽي جيٽن ٻليٽن تان رومال جــي ڪمد ڪجهه مٿي ٽي
وڃي. شايد گهوٽيتن کي ڏيکارڻ ٽي چاهيائين ته ٻاڻ
ڪيتري نه ٻري ٻاڳي آهي. ٻري ڪان ٽي وڏي واڪي
چيائين، اڇو ٻلي آيون، جيءُ آيون، ڏاڍي اوٻر ڪري
آيون آهيو.“

سروج جا ٻدن ۾ ڳري هٽي، تهن ٻنهجي سر ٻر کي

دل ۾ چيائين، ”ماڻهون ٻوٽ لهي ويا اٿو، ڪٺي قرض وٺي ٿورو گهڻو ڏيندس. باقي چوري ڪئي نہ مون وٽان ڀلا ٿئي.“

سروج ايتري ۾ گوپيءَ جي چوڙن کي هٿ لائي چيو، ”امولا نہ ڏاڍو سٺو گهڙايو اٿيئي. ڌيءَ کي نہ هيرن جو ڪنگڻ ڏيندين، پيا ڏاڍا سڪون نہ آهن ئي آهن.“

هينئر گوپيءَ جي غصي جو پارو چوٽ چڙهي ويو. دل ئي دل ۾ آيان کي حرف پٽڻ لڳي. چي، ”ڏکيون ٻکيون مهنجن چوڙن ۾ چئو اکيون وڌيون اٿس. ليڪ اوٽ ۾ ڪالہ مهنجو ماڻو سون پاڻي. مٿو ڪٽل چٽو وڃي گهٽو. هاڻي هيرن جو ڪنگڻ کپين.“ ليڪن ساڳئي وقت مٿان مٺو ڪوڙي مرڪ آڻي چيائين، ”ٻاٻا هي نہ آهن املھ ماڻڪن جا واپار، جيڪي چوڪريءَ لهڻو هوندو سو وٺندي. پر اسان کان هيرا پرا ڪٿان پڄندا؟“

سولي، جا چانهہ رکي ڪرسيءَ تي ويٺي رهي هئي، انهيءَ جا ڪن ئي ڳاڙها ٿي ويا. سندس وڪرو نہ اهڙيءَ طرح نڪي ٽوڪي ٿي رهيو هو جو ٽڪر جي ٽاڻي جو بہ مشڪل ٿيندو هوندو.

ساوتريءَ چوڪريءَ کان پڇيو، ”ڌيءُ گهٽا انگريزي درجا پڙهي آهين؟“

سولا بلڪل انجاڻائيءَ مان وراڻيو، ”مئٽرڪ پاس

ڪئي اٿم.“

سروج کي ڇوڪريءَ جي مئٽرڪ پاس هجڻ جي ڳالهه ڪين آڻي. مُنهن ڪٽي ڇپو ڪيائين. دل چيس، جي هيءَ ٻوني ڇوي مئٽرڪ پاس ڪئي اٿم نه ڇٽي ڏيس مُنهنجو پاءُ ٻه ڪاليجون پڙهيو آهي، هل. سو ڇوڪريءَ جي ماءُ ڏي مُنهن ڪري چيائين، ”اسانجو هيرو ٻه ڪاليجون پاس ڪري پوءِ ولايت ويو هو. پر جي ڇوڪريءَ جي مئٽرڪ پاس ڪئي آهي نه نوڪري به ڪندي هوندي؟“

گوپي هيٺ اکيون بيٺي. چيائين، ”نه بابا. نوڪري اسانجي اُتي ڏاڍن ڪئي جو هي ڪندا هون. ڪٿو ڪٿو چالهه پيئو.“ سندس لفظن ۾ اهڙي هڏي هئي، جو ڇٽي رهي هئي، ”نوهان به مانٽي ڪئي. ڇوڪري ڪپهڙ نوڪري ڪندڙ. مٿان هيري جو ڇورو ڪپي. ڇوڪري لاءِ لڏهن سچ پڌو اٿم نه ڪو سيٺ ڪٽيس ٿي اٿو. هاڻي ڪمائيندڙ ڇوڪري اڇي ڇوري کي ڪٿي ڪارائي- رکو چالهه پڇي رواليون ٿي وڃو. ڪيڪ پيسريون نه ڪانو نه ڪانو. آهن اهينئي مسواڙ ٿي گهرايل.“

سروج ۽ ساوتريءَ جا مُنهن لهي ويا. رکي پيٽڻ لڳيون. اکيون سي رکيل پليٽن ۾ هيون. پر گوپي کين ڪانڻ لاءِ ڇوي ڇوٿي- ڇوي نه ڪيئن؟ جي مٿو واٽ ٿي ڪرائين نه ڇولڊيون مگٽو ٿيو ۽ وري هيڏي واٽ

ڦاٽڻ جو هــوءَ ڪٿان پيئي پڙهندي. پوءِ ته هلڻ جي ويندو مائٽي ٽي وري ٽٽي. گوپيءَ کي اڳي ئي ان دفعن اهڙو آزمودو مليل چڪو هو.

ايتري ۾ هڪڙيءَ ڇوڪريءَ لڪڙو لڪڙو اندر اچي چيو، "سوني، رکما ڪٿي آهي؟" پس سيٺيءَ جا منهن تي ڦري ويا. گوپي ۽ ڏٺس ته ڏڪجي ويئون. سروج ۽ ساوتري چانهه جا ڪوپ اڌ ۾ ڇڏي شوخ شڪليون ڪري اٿــي کڙيون ٿيون. ڇو ته اکين ئي اکين ســان چوندئون ٿي ويئون "هل ڙي دغاباز". هڪ جي پدران ٻي ڇوڪري ڏيکاري اٿيئي." رکما مهاندا ڪٽي گوپيءَ کي چياٺون، "اسين هلون ٿا."

شيلا ميز تي هڪڙو ڪتاب رکي چيو، "معاف ڪجو سوني مان وڃان ٿي. لون آفيس مان سونل کي موڪل وٺي ويئين. ٿنهنجو ڪتاب واپس ڏيڻ آئي آهيان، جيئن متان لئبرريءَ ۾ ڏيڻو هجيئي."

هينئر سوني پاڻ سنڀالي چڪي هئي. اُتي ساهيڙيءَ کي هٿ ڪان وٺي ٻئي ڪمري ۾ هلي وئي. پٺيان فقط هڪ سرد آهه ڇڏي ويئي جنهنجو پڙاڏو ڪمري جــي ديوارن سان ٽڪرجي پرلدڙ ٿالين تي اوچتو پاڻي پوڻ جهڙو سڙسامت ڪندو رهيو. گوپي ڪيتري دير لاءِ سن ۾ ڪرسيءَ تي ويٺي رهي.

سنڌ مان لڏڻ بعد گنگارام ۽ سوڀراج جڏهن زالن کي
ڪئمپ ۾ اچي رهايو، تڏهن ڏٺائيون، هرڪنهن ڳالهه
تي گڏجي مورچو ٺاهي ڪڙهڻ تي ويٺيون. چي،
"اسين نه ڄاڻنديون هيون. هيڏا هيڏا ڪوٺا، جنڪان
ٻليون ۽ ٻڪريون ڪن هٽڻ! لئن جـو آزار! ڪاڪوس
ڪنا. هن لوڪ ۾ ڪيئن رهي سگهبو؟" پاڻ ۾ ٻئي ٻـ
ساهڙون صف ٺاهي ويهندا هئا. چي، "هينئر ڏنڊو ڏاري
ڪريون، ڪين ٿوهانجي لاءِ سنڌ واري صاحبي موٽائي

"جڻ ڪوئي مري ويو آهي"

وٺي اچون..."

سنڌ ۾ جدا رهندڙ ڏٺائيون هنن ٽنهين سر جو هڪ ٻئي جي ٻر ۾ اچي رهيون نه جهڙيون ساهيڙيون. پاڻ رڌين نه هڪ ٻئي کي ضرور ڏين، پاڻ ڪن نه ۽ سڏيءَ سڏ، پاڙي ٻرين ٿـ هڪ ٻئي لاءِ لمبر تي موڙو رکي ڇڏين. خريداري ڪرڻ اڪرن نه ۽ گڏ هجن ٿي هجن.

سڀ ڪان وڏو سک ڏٺائين، هڪ ٻئي کي وڻ سڻم تي ڏنو. مٿي ماڻت نه ويجهو هئن ڪين، اڪري هڪ

ٻنهي جون اکيون ٻه هيون ته اهيون ٻه هيون. ٻار ٻه سال ٻه سال هن کان هن گهر ۾، پنهنجو وارو وٺڻ ۾ ويٺا هئا. هئا به سڀ لطف ڏيندا. اڄ هن رانديڪو ڦريو، هن ٻيڙو هنيو، پر ڏهاڙيون پوءِ ٻه ڪين وڙهيون.

لاجونتيءَ ڪلهي ڏاڍو کي چيو، ”ڏاڍو رام، تنهنجو هي ايشور ڪڪو ته ٻاٻاڻن ۾ وڏو آهي.“ صوٻراج ٻه لاجونتيءَ جي ڦڙ ڦڙ ڪندڙ ڪڪيءَ کي هٿ ۾ ڪٺي چيو، ”۽ هيءَ تنهنجي ٻڍي رانڌا ڏس ته، جهڙي اما.“ سنڌس پنهنجي راڻيءَ جو سر وڍيندي چيو، ”اَڙي ها ٻاٻي! هيءَ ته ساڳي اُمي موئي آئي آهي.“ لاجونتيءَ ٻه چپن ۾ ڏاڍي فخر جو وڪڙ آڻي چيو، ”هاڻ چوريءَ جا گهاروءَ گهڙيا روش ٻه ساڳيا اميءَ جهڙا ته چمڙي جي ساڳي ڪير جهڙي.“ گنگارام ڏيءَ کي انهن ڏسڻ لڳو، جڻ ڪو ٻهراڻون پيرو ڏسندو هجي.

وقت گذرندي ويرم ٿي نه ٿي. ايشور ۽ رانڌا ته جلدي قد ڪڍي ورتو. دڪان تي، ايشور جي، پنهنجي چاچي گنگارام سان، ٻيءَ ڪان ٻه وڏيڪ ٻٽت هئي، ته هيڏانهن گهر ۾ رانڌا پنهنجي چاچيءَ کي وڏيڪ عزت ڏيندي هئي. چاچي وسرم ۾ هئي ته رانڌا رڌڻو ٻئي سنڀاليو. ايشور اچي چانڊڪ ۾ واهي رانڌا کان ڪوسو ڦلڪو ٻه پيو وٺندو هو ته دليا ۾ جون ڳالهيون به پيو ٻڌائيندو هوس. فلمن جون ڳالهيون ته ڪٿ جون ٿي [illegible]

هيون. رلدا نہ ڪئمپ ۾ ٿي پيءُ سان ٻـا چاچيءَ سان فلم ڏسي ايندي هئي پر ايشور ممبئيءَ جا وڏا وڏا ٿئيٽر ڏٺا هئا. هڪ ڀيري رلدا چيس، "ڪڏهن اٿين بہ چيو اٿيئي نہ هل توکي اَپسرا ڏيکاري اچان!"

ايشور کن ڀڪڙي گوشانتو چيو، "توکي بابا کير وٺي هلي. سڙا ٻاوہ جيڏي ڏکي نہ ٿي وٺي آهين. دادا ٻڌي نہ دب ڪيي."

"ءُ لون ۽ ٽہ دليپ ڪمار پيو لڳين. دادا جڻ توکي ڪجهہ چولدو آهي، چڱ نہ ڪيسو خالي اَٿيئي."

"هي، چپ ڪر چپ! پنهنجو لـ هاڻي ٻئڪ ۾ اڪائونٽ ۽ کلي ويو آهي."

"مان ٿي وڃي بابا سان وڙهان."

"ٻڌ ٻڌ. هڪڙو شرط. گهر ۾ ڪنهنکي سڌ نہ پوي نہ پوءِ وٺي هلانءِ."

گهر ۾ فرصت سا ڪنهنکي رهي هئي خبر لهڻ جي. ايشور، دوستن سان ٻڪڙڪ جو بهانو ۽ رلدا، ساهيڙين سان ٻڪڙر ڏسڻ جو سانگ رچيو. لاجونتيءَ آتا ڪالي ڪٽي نہ ڏيءُ ڪاڏو نہ ڪاڻڻ جي ڏمڪي ڏني. لاجونتيءَ ٻاهـ چندي، "چورين ڪي ٽيون آهيو؟ اَتــو ڪو ڏرم ڪرم، ڪو ٻڌو ٻوٿي، ڪـا شيوا ٻوجا! بس جيئڻو ٽيون، رڳو کائڻ پيئڻ ۽ رلڻ ٻڌڻ لاءِ!"

"سڀو ڏينهن نہ توهانجي ٻارن جي شيوا ٿي ڪجي.

ٻڌڻ ۾ اڪري ڇڏي اچي ويٺيس. اڇا ڇا ڪريان؟“
چوندي چوندي رندا جا لڙڪ لڙي آيا.

”چڱو وڃاڻ ۽ وڃاڻ ۾، واس ـ وڪيل!“

رندا ڏاڍو نڪي لڪڙ ۾ سڀ ڪم پورو ڪري ورتو، لاجونتيءَ وٽ مهل چيس، ”ڇوري ڪهڙي جهڪي ۾ هل، سڀڻو ٽاٽي ٿي نڪرڻ، جٽ جڳهه ٿي ٿي هلين.

رندا ڪلندي ڪلندي ٻاهر وئي.

واس پوري ۾ لاجونتي اچي ڏيراٽيءَ سان اندر اوريو چي ”اڄ ڪلهه ٻارن کي ڪهڙي رڳو ڇٽو، لٽو ۽ سٽڙ سپاڙو، پوءِ مائٽن جو پل لڪيءَ ۾ ساهه وڃي اٽڪي.“

واٽيءَ چيو، ”پڇي ۾ اٿو سگهجي. ”نه“ چئه ته مٽن جو پوهڻ پرايو وڃي...“

رندا جي ڏات هري ته هڪ ڀاٽي آرلوار لي ايشور سان پروگرام پيو ٺهندو هو. ٻمٻئيءَ جو شهر آڻاهه. ٽني ڪو پنهنجو گڏجي ڪولهه جو مائٽن کي ڪا ڪاڻگي پهچائي. بس پنهي کي چپڪ لوڙي ملي وئي.

هڪ ڏينهن رندا ۽ ايشور بس ۾ وينا هئا. سنڌيما ٽان مونيا هئا.

رندا پڇيو، ”اڪثر پرڻي جوڙا هر پڪهڙ ۾ باغ ۾ ٻکون پائيندا ڇوتا نظر اچن؟“

ايشور چيو، ”اهو نه پاڻ ان طرح ڪري ڏسجي، ٽڏهن معلوم ٿئي.“

آهـــي،" چـوندي کيئن غلطيءَ جي احساس کان رتنا چپ ڪري ڪٽي چڪ پاتو... ليڪن ايشور اڳيان وڌي سندس هٿ پڪڙي چيو، "وڃارن چپن کي وڏ ڪ لال نه نه ڪر!"

هڪ ڪن لاءِ پنهنجي محسوس ڪيو، هو ٿرڪي رهيا هئا، مگر ٿرڪڻ جنهن لئي پيار رکيو هئائون، تنهن ڪان پچڻ هاڻ محال هو....

لاجونتيءَ گهر ۾ جڏهن ايشور ۽ رتنا جي وچ ۾ گهري پنهنجائپ ڏٺي، چالاڪ سهي واندڪر سندس ڪن ڪڙا ٿي ڪاني ٿوهه وڌڻ لڳا۔ ڪمند ڪسيندي ايشور رتنا کي ٻانهن ۾ چڪ پاتي ڪيئي پيا رتنا ڪانئس ڏوتا ڪسيندي ۽ ٿي ڏک وهائي ڪيئس نه لاجونتي گرم ٿي وئي۔ چي، "هاڻي انيڙا ٻار ڪونه آهيو." پر ڪير جو سندس ٻڌي؟ ٻس اوندي گهڙي ئي پاڻي۔ هڪ رات نه هوءِ گنگارام سان ٻه اڪي ٻيٺي۔ چي، "ڏيءُ وڇي ٿي پڇت جيڏي ٿيندي پر اتو ڪا انجي اون؟"

گنگارام ٻه خفي هو۔ چيائين، "اهي ڪم زالن جا، اون وري مان ڪريان؟"

"زالن کي ڏايي هڙ چوڙي ڪاله ڏلي اتو؟ چوريءَ لاءِ ڏيب سبب جڻ ٻئي ڪئين هنڌان ڪٽي اچڻا اٿم!"

"ها، تون نه بس ڪٽي وڃي آهين، اٿين نه؟ پا غريب شاديون ئي ڪوله تا ڪن؟"

وڏيڪ بيحد فضول سمجھي، منهن ٻئي پاسي ڪري
چڙھيائون.

آخر هڪ ڏينهن اهڙو اچي ٻڌو جو اوچتو ئي اوچتو ٻئي پاڙ هڪ ٻئي کي اکيون ڏيکارڻ لڳا. لاچولتي ۽ راڻي هڪ ٻئي سان پاڇي جي واٽ نه ڪٽي ڇڏي، پر ڳالهائڻ به بند ڪري ڇڏيائون.

ايشور ۽ رتنا لنگهندا هئا ته اکيون جهڪائي، ڄڻ هڪ ٻئي ڏي ڏسڻ گناهه هو. انهيا پار سندن اقل ڪندا هئا. ڪين لنگهندو ڏسي هڪ ٻئي ڏانهن ڇيڇ وڌائي ڳجهو ئي ڳجهو ڪلندا هئا. رتنا پيرن کي اندر وٺي ويهي مارينديي هئي. ايشور پنهنجن پاڻن کي سنڪارا ڪيلدو هو.

هاڻي پارن جي وڙهڻ تان ڏيراڻيون، هڪ ٻئي لاءِ ڳارگند ڪندي به دير نه ڪنديون هيون. پاڙي واريون ڪين ذري ڳالهه تي وچ ٽپندو ڏسنديون هيون ته ڏاڍو عجب کائينديون هيون.

مگر راڻ راڻ ٻنهي ڏيراڻين جي ڪڙاهه، ڪو ٽي نه ڏسي سگهيو. لاچولتي آڏيءَ راڻ جو پاسا وراڻيندي پٽيءَ کي اٿاري ڇولدي هئي، ”ڪهڙو هي ڪوڪٽ پيو. هاءِ هاءِ! ڇوري هڪ پير تي ڪٽي نه پانيان ان پير هيٺان آگ پاري ۽ هو ليااڳو ايشور! منهنجي ڏر وٽان تو لنگهي نه ڇوان جيڪر شيخون پاري مٽي جون

اکيون ئي کيڏي رکان....“

۽ راڻي سوڀراج کي آڌاري چوندي هئي، ”منهنجي
نه دل ٿي جلي. لاجونتيءَ جو لهارڻ نه مان سهي نه ٿي
سگهان. چوري به هوندس ڪا ڏر جي ڦڏل.“

”پر اسانجي ايشور کي ڇا ٿيو؟ هيڏو سارو ڏکھ،
پيڻ جهڙي سوٽ جي سماڪت نه پيس!“

”الاجي ڪيڻن مت ڪٽس. اهڙو هو نه ڪونه....!“

”هي ملڪ ڦٽڻ جا انگور آهن. چوڏاري وايو منڊل
نه ڏس. ڇا چڙواڳي لڳي پيئي آهي.“

”پر اسين به نه ائڏا انڌا ٿي وياسين نه ....“

ان طرح هر رات، ٻنهي لڳو لڳ ٻڙڪن لاء، لٽون
حشر ٿي برپا ڪيو. رات جي ڪاري پردي اندر اڪيل
جيپي، ٻڪدم ٻنهي گهرن ۾ ڇرڪي پوندي هئي.

اندر گهڻجي گهڻجي هڪ رات نه گنگارام آئي لت
ڪمٽي. رتدا جو ڪومل بدن سڄو ليل نيل ٿي ويو. رتدا
جون دبيل رڙيون ايشور سوڙ ۾ ٻوڙها ڳاريندي ٻڌيون،
سوڀراج ٻڙڪ ۾ اچ وچ ڪندي ٻـڌيون ۽ راڻيءِ ٻـڌي
پوندا پيٽ ۾ اگهندي ٻڌيون. انڪان پوء لاجونتيءَ هٽي
اوچنگار ۽ گنگارام جو سر پٽڻ.

هڪ رات نه رتدا رڙي رڙي چئي رهي هئي، ”هي
نه ٿي پري سگهان آمي! نه ٿي پري سگهان. انڪان تـه
منهنجون ٽنگون ٻانهون ٻڌي ڪٽي اديءَ ۾ اڇلي اچو...!“

رهڻ ڪونہ ڏيندو."

صويراج وقت هنکي ڏيڻ لاءِ ڪي اکر ئي ڪين هئا. ڪيس پنهنجو من بہ ننڍو محسوس ٿيو...

صبح صبح رلدا ۽ ايشور پنهنجي دريءَ جي ٻاهران ٻڌو، ٻار چئي رهيا هئا، "اَلا! هيءَ شادي نہ کھڙي ٿي آهي! ائين پيو لڳي ڄڻ ڪوئي مري ويو آهي!!"